

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Дипломна робота бакалавра

з теми:

**«ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ»**

Виконав:

здобувач вищої освіти 4 курсу,

Sz1-B19 групи

спеціальності 232 Соціальне

забезпечення

Андрійчук Владислав Олександрович

Керівниця:

Дідик Н.М.,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної педагогіки і

соціальної роботи

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	6
1.1 Внутрішньо переміщені особи як суб'єкт соціального захисту населення.....	6
1.2 Теоретичний аспект дослідження поняття соціального захисту внутрішньо переміщених осіб	12
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2 СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	17
2.1 Зміст соціальної допомоги, що надається внутрішньо переміщеним особам.....	17
2.2 Характеристика соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні	23
2.3 Експериментальне вивчення потреб внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні	29
Висновки до розділу 2.....	41
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

У 2014 році, через збройний конфлікт на Сході та анексію півострова Крим наша країна вперше за історію своєї незалежності зіштовхнулася з проблемами вимушеної внутрішньої міграції населення з територій Донецької та Луганської областей та АР Крим. За даними Єдиної інформаційної бази даних станом на липень 2021 року кількість внутрішньо переміщених осіб становить 1 473 650. З 24 лютого 2022 року – початок повномасштабного вторгнення росії в Україну, за статистикою Міжнародної Організації з Міграції понад 8 мільйонів українців змушені були покинути свої домівки та переселитися до інших областей нашої країни. За даними УВКБ ООН станом на 24 січня 2023 року в Європі перебуває близько 7 мільйонів 996 тисяч українських біженців, з яких 4 мільйони 453 тисячі зареєстровані в різних програмах національного захисту країн Європи.

За даними Міжнародної організації з міграції біженців з України 4,2 млн. осіб, а внутрішньо-переміщених осіб – 7,1 млн., з яких за даними віце-прем'єр-міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Ірини Верещук, щонайменше 5 млн. зареєстрованих, а кількість незареєстрованих сягає 7 мільйонів.

Внутрішньо-переміщені особи – це люди, які примусово, через небезпеку залишили свої домівки, втратили майно, близьких, рідних та були змушені тікати від активних воєнних дій та гуманітарної катастрофи, яка була ними спричинена [3]. Законодавство України надає таким людям статус внутрішньо-переміщеної особи – ВПО. Конституцією України та законами України про захист прав і свобод внутрішньо-переміщених осіб визначається їх правовий статус, економічні, соціальні та правові гарантії захисту.

Соціальний захист – є системою суспільно-економічних заходів, які спрямовані на матеріальне забезпечення населення від соціальних пенсійними

виплатами, соціальною допомогою, пільгами, компенсаціями та наданням послуг [4].

Теоретичні питання соціального захисту внутрішньо перемішених осіб розглядали у своїх працях такі науковці як: І. С. Андрієнко, О. В. Басай, О. В. Басова, І. С. Басова, Н. Б. Болотіна, К. В. Бориченко, В. С. Венедіктова, С. В. Венедіктова, С. В. Вишновецька, Н. Д. Гетьманцева, Ю. М. Грушина, М. І. Інщина, В. Л. Костюк, О. І. Кульчицька, Т. Р. Кульчицький, І. М. Ласько, Р. П. Луцька, Л. Ю. Малюга, К. Ю. Мельник, О. В. Москаленко, П. Д. Пилипенко, С. М. Прилипка, С. М. Синчук, О. В. Тищенко, Н. М. Хуторян, М. М. Шумила, Л. П. Шумна, О. М. Ярошенко та Г. О. Яковлева та ін.

Таким чином, проблема соціального захисту внутрішньо перемішених осіб є особливо актуальною у наш час та потребує комплексного вивчення. Разом з тим, це питання є малодослідженим, тому стало **темою** нашого дослідження – «Соціальний захист внутрішньо перемішених осіб в умовах воєнного стану в Україні».

Мета роботи – вивчити особливості соціального захисту внутрішньо перемішених осіб в умовах воєнного стану в Україні.

Визначена мета передбачає вирішення таких основних **завдань**:

1. Проаналізувати теоретичні основи соціального захисту внутрішньо перемішених осіб в Україні.
2. Дослідити види соціальної допомоги, які надається внутрішньо переміщеним особам.
3. Охарактеризувати соціальну підтримку, яка надається внутрішньо переміщеним особам в умовах воєнного стану в Україні.
4. Здійснити експериментальне вивчення потреб внутрішньо перемішених осіб в умовах воєнного стану в Україні.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері соціального захисту внутрішньо перемішених осіб.

Предметом дослідження є особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Методологічну основу дипломної роботи становлять аналіз, узагальнення та систематизація літературних джерел з проблеми дослідження, анкетування внутрішньо переміщених осіб у Google формі, метод статистичної обробки даних.

Теоретична значущість дослідження: дослідження дає можливість систематизувати теоретичні основи особливостей соціального захисту ВПО в Україні в умовах воєнного стану.

Практичне значення роботи полягає в тому, що запропоновані форми і методи соціального захисту ВПО в Україні можуть бути використані соціальними працівниками у практичній діяльності.

Апробація роботи. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками науково-дослідної роботи у 2022 році (29-30 березня 2022 р.), XIII Всеукраїнські психолого-педагогічні читання «Професійна орієнтація: стан і перспективи розвитку» (м. Київ, 15 травня 2023 року).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові статті.

Експериментальна база дослідження: Центр соціальної підтримки (м. Кам'янець-Подільський)

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків та списку використаних джерел (54 найменування).

ВИСНОВКИ

Теоретико-експериментальне вивчення проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні, дало змогу зробити такі висновки:

1. Внутрішньо переміщена особа – це окремий суб'єкт права на соціальний захист, тому що вони були змушені залишити своє місце проживання та не зможуть повернутися через військові дії, тимчасову окупацію, повномасштабне вторгнення, тому й потребують соціального захисту з боку держави.

Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права на соціальний захист — це особа, яка з огляду на наявний правовий статус є носієм визначених законом прав і обов'язків у сфері соціального захисту.

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб — це багаторівнева система економічних, соціальних, правових відносин з управління соціальними ризиками, до яких і відноситься ця категорія населення, яка потребує соціального забезпечення, допомоги, страхування та соціальних послуг.

2. Соціальна допомога — це грошове одноразове або короткотермінове забезпечення, яке здійснюється відповідно до закону чи договору з метою матеріальної підтримки особи за обставинами, коли вона самостійно або з поважних причин не в змозі отримати відповідний індивідуальним потребам дохід від трудової діяльності на рівні суспільно визначених стандартів, коли

сукупний дохід особи об'єктивно недостатнім для задоволення її соціальних потреб.

3. Законодавством передбачено такі види соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, як: адресна грошова допомога для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг; житлова субсидія; державна допомога сім'ям з дітьми; пенсійне забезпечення; державне соціальне страхування у випадку безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинило втрату працездатності; соціальні послуги і соціальна допомога по безробіттю, у тому числі, одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності; медичні послуги.

4. Надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам включає діагностику та оцінку проблем, потреб та їх запитів, надання відповідної соціальної допомоги.

5. Внутрішньо переміщені особи є спеціальним суб'єктом права на соціальний захист, адже особливість такого статусу полягає в тому, що право на соціальний захист спричинене подіями надзвичайного характеру, такі як війна та стихійні лиха.

Грошова допомога внутрішньо переміщеним особам — це адресна систематична грошова виплата, яка пов'язана з попередньою трудовою діяльністю, зі сплатою страхових внесків, які надаються для матеріальної підтримки внутрішньо переміщених осіб у зв'язку з втратами через війну в країні.

Від початку повномасштабного вторгнення кількість внутрішньо переміщених осіб збільшилась, що стало викликом для соціального захисту країни. Завдяки прийнятим постановам та міжнародним програм соціальної підтримки внутрішньо переміщені особи мають змогу отримати матеріальну допомогу у складних життєвих обставинах.

6. За результатами експериментального вивчення соціальних потреб внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану встановлено, що вони отримують досить широкий спектр соціальних послуг: адміністративні, медичні, соціальні виплати, допомогу по безробіттю, освітні послуги, юридичні, психологічну підтримку. Проте, частина з цих послуг не завжди повноцінно задовольняє потреби ВПО та потребує удосконалення щодо якості їх надання. Дослідження показало, що найбільша потреба становить у працевлаштуванні, а найкраще організовано психологічну підтримку внутрішньо переміщених осіб.

7. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб досі є однією з найбільш актуальних проблем для України. Необхідно продовжувати здійснювати впровадження якісної системи соціального захисту даної категорії осіб. Перспективами подальшого дослідження є вирішення практичних питань щодо забезпечення та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні, оптимізація вирішення проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб через злагоджену взаємодію держави, громадських організацій та активну позицію людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко І. До питання про соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 вересня 2022 р.). Київ, 2022. С. 136-138.
2. Андріїв В. М. Окремі питання правового регулювання та забезпечення соціальними допомогами за законодавством України. *Проблеми правового забезпечення праці та соціального захисту населення України в сучасних умовах* : матеріали круглого столу (м. Чернігів, 2007р.) Чернігів, 2007. С.169-173.
3. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: дис. канд.. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2019. 216с.
4. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального захисту : монографія. Київ: Ніка-Центр, 2020. 288с.
5. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 663с.
6. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальний захист в Україні: К.: Знання, 2010. 107с.
7. Бориченко К. В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист проблеми теорії і практики: монографія. Одеса: Фенікс. 2019. 552с.
8. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого - 24 березня 2022). URL: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-berezhnya-2022/>
9. Гожда К. Є., Рекотова О. П. Генезис поняття «внутрішньо переміщених осіб». Молодий вчений. 2018. 4 (2). С. 659-662.
10. Гошовський В. С. Соціальні права і гарантії внутрішніх переселенців. Київ: Національна правова палата, 2015. 44 с.

11. Багатоцільова грошова допомога для населення, яке постраждало від воєнних дій: УВКБ ООН, Агентство ООН у справах біженців. URL: <https://www.unhcr.org/ua/43231-unhcr-is-launching-a-cash-assistance-programme-for-idps-ua.html>
12. Гусак Н. Є., Семигіна Т. В., Трухан С. О. Стратегії і виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами. *Вісник національного технічного університету «КПІ» Політологія. Соціологія. Право.* 2014. №1 (11). С 161-168. URL: <http://visnykpsp.kpi.ua/article/view/119098>
13. Конвенція про права дитини від 21 грудня 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
14. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Верховної Ради України від 20 березня 2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#n54>
15. Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 365. URL: <https://minre.gov.ua/2022/12/22/deyaki-pytannya-zdijsnennya-soczialnyh-vyplat-vnutrishno-peremishhenym-osobam/>.
16. Ділківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. Київ : Знання-Прес, 2000. 209с.
17. «Підтримка/Допомога у 6500 гривень/Виплата внаслідок війни. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/nadannia-dopomohy-v-ramkakh-prohramy-iepidtrymka-u-zviazku-iz-vtratoiu-chastyny-zarobitnoi-platy-dokhodu-robota-ekonomichna-diia-26fdf7fb-b3aa-4c39-a76b-29bfb660a1d9>
18. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

- 19.Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення раунд 3 17 квітня 2022 року. URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-3-17>
- 20.Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. №4. С. 70-75.
- 21.Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. №1. С. 205.
- 22.Конституція України від 28 червня 1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
- 23.Костас П. Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської конвенції з прав людини та інших стандартів Ради Європи: посібник. Видавництво «Право». 2017. 152 с. URL: <https://rm.coe.int/handbook-costas-paraskeva-ukr/1680760881>
- 24.Кравченко М. В. Пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Сер. «Державне управління». 2016. №3. С. 83-90.
- 25.Кульчицький Т. Р. Конституційні гарантії соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи: матеріали XVIII Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції*. Львів. 2019. С. 120-122.
- 26.Кульчицький Т. Р. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Журнал Київського університету ринкових відносин: економіка, бізнес-адміністрування, право*. 2018. №4 (4). С. 348-358.
- 27.Кульчицький Т. Р. Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування*

- демократичного суспільства*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кіровоград, 2016. С. 229-234.
28. Кульчицький Т. Р. Правова охорона прав внутрішньо переміщених осіб. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи*: матеріали XIX між нар. студ.-аспір. наук. конф. (м. Львів, 24 квіт. 2020 р.). Львів, 2020. С. 163-166.
29. Кульчицький Т. Р. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених*: матеріали II всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених. Київ, 2020. С. 118-121.
30. Кульчицька О. І. Суб'єкти права соціального забезпечення України : дис. канд. юрид. наук. : 12.00.05. Львів, 2007. 188с.
31. Кхасраві О. З. Поняття та підстави внутрішніх переміщень населення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки, 3(1). 2016. С. 154-157.
32. Малюга Л. Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 406с.
33. Михайловський В. І. Внутрішньо переміщені особи – особливості національного та міжнародно-правового забезпечення. *Адміністративне право і процес. Фінансове право*. 2016. №4. С. 151-155.
34. Наливайко Л. Р., Орешкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи : визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. 1(1). С. 34-39.
35. Осауленко А. В., Краковська А. Є. Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: реалії, проблеми, перспективи. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. Василя Стуса*. 2016. Вип. 9. Т.1. С. 53-57.

36. Питання надання у 2022 році застрахованим особам одноразової матеріальної допомоги у зв'язку із втратою частини заробітної плати (доходу), робота (економічна діяльність) яких тимчасово зупинена внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 04 березня 2022 р. №199. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-nadannya-u-2022-roci-zastrahovanimosobam-odnorazovoyi-materialnoyi-dopomogi-u-zvyazku-iz-vtratoyu-chastinizarobitnoyi-plati-dohodu-robota-ekonomichna-diyalnist-yakih-timchasovo-199>
37. Права внутрішньо переміщених осіб: навчальний посібник за аг. Ред.: д-ра юрид. наук, проф.. О. Я. Рогача, д-ра юрид. наук, проф.. М. В. Савчина. Ужгород: РІК-У, 2017. 436 с.
38. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 07 травня 2022 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
39. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2 березня 2000 р. № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>
40. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
41. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
42. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2023 р. № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-%D0%BF#Text>.
43. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001р. № 2402-III (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
44. Програма грошової допомоги «Спільно» ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-cash-transfers>

- 45.Проценко О. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія теоретизування та соціальної практики. *Грані*. 2018. 21 (4). С. 47-55.
- 46.Путінцев А. В., Пащенко Ю. Є. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №9. С. 110-121.
- 47.Синчук С. М. Правовідносини соціального забезпечення : суб'єкти, зміст, об'єкти: монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 442 с.
- 48.Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення: навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 405 с.
- 49.Турецька Я. П. Співвідношення понять «біженець» та «внутрішньо переміщена особа». *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. №5. С. 72-74.
- 50.Чуйко Н. О., Ляшук О. П. Соціальні права внутрішньо переміщених осіб: особливості реалізації : прак. посіб. друге вид. допов. Видавництво «Право». 2020. 102 с. URL: <https://rm.coe.int/social-rights-idpsukr/1680a0a10c>
- 51.Шумна Л. П. Соціальна підтримка як організаційно-правова форма соціального забезпечення: дис. д-ра юрид. наук. Чернігів, 2014. 455 с.
- 52.Яковлева Г. О. Зміст поняття конституційного права людини на соціальний захист. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №2. С. 100-104.
- 53.Яковлева Г. О. Суб'єкти соціального забезпечення : дис.. д-ра. Юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2019. 434 с.
- 54.Ярошенко О. М. До питання про предмет права соціального забезпечення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. №3 (90). С. 90-98.